

Stadsbiblioteket i Jakobstad

Författarröster på bibliotek

-ett bidrag till det audiovisuella arvet

Solveig Hortans
2008

BAKGRUND

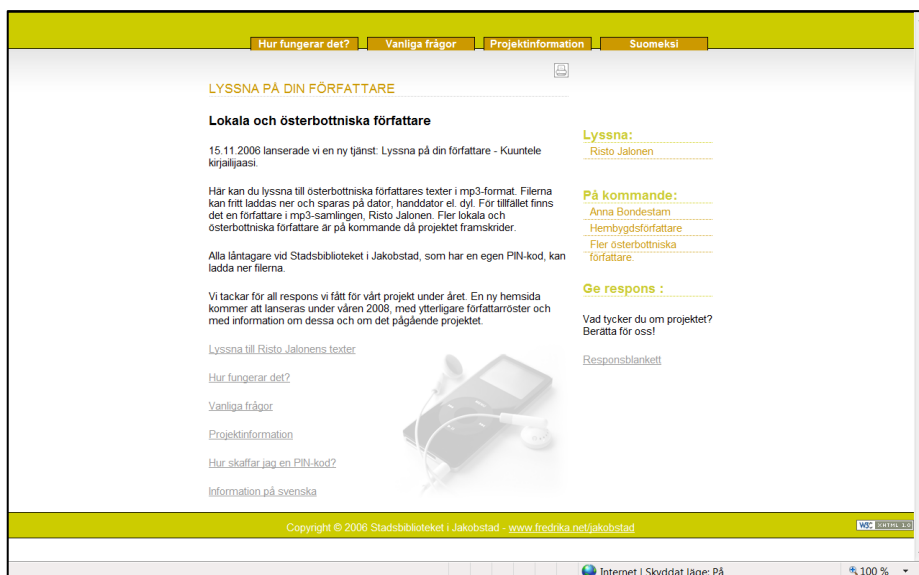
Skapandet av bibliotekets mp3-samling startade som ett projekt under namnet *”Lyssna på din författare”*, och påbörjades på Stadsbiblioteket i Jakobstad hösten 2006. Från tidigare hade vi goda erfarenheter av musik som mp3-filer. Målsättningen är att mp3-samlingen skall utökas, och få ett mångsidigt innehåll. Tanken är att samlingen skall byggas på med fler författare och omfatta författare från Jakobstadsregionen, för att på så sätt göra det möjligt att skapa en digital hembygdssamling.

VARFÖR MP3?

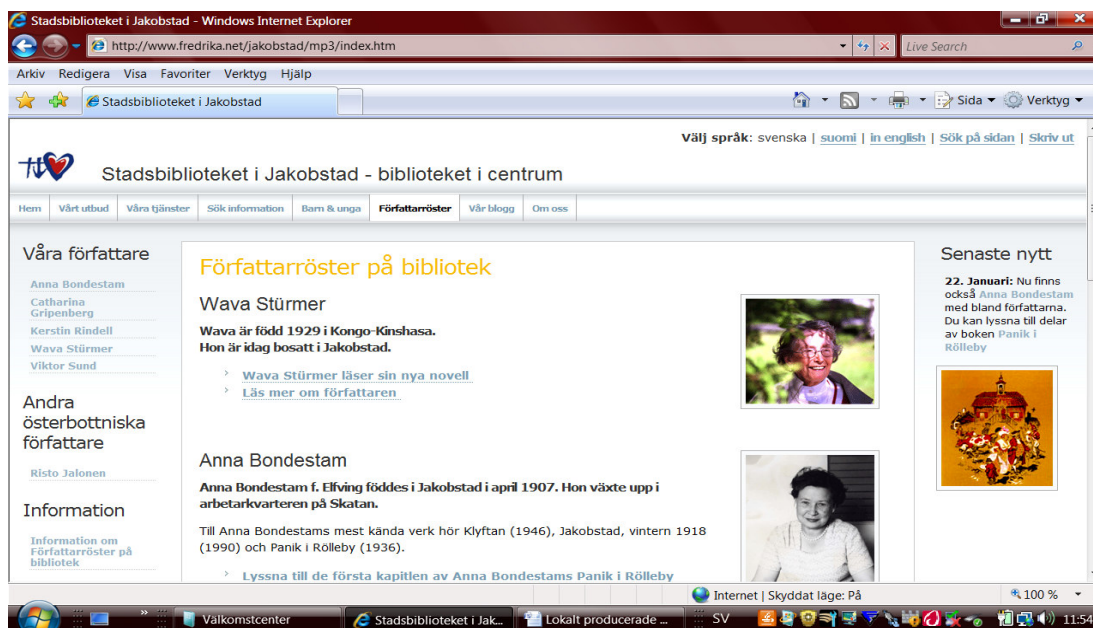
Vi valde mp3-formatet att arbeta med av den orsaken, att tekniken redan fanns tillhanda och att mp3-filer är relativt enkla att arbeta med och använda. Vi har utgått ifrån existerande resurser och gratis tillgängliga program som finns att hämtas på internet.

Ett bibliotek behöver inte alltid ha stora resurser i form av pengar och personal för att skapa nya verksamhetsformer och tjänster eller biblioteksprodukter. Det skall vara möjligt att förverkliga idéer, men i mindre format och med små medel, (utan att höra till stora nätverk och organisationer). Första delen av projektet startade år 2006 och gick under namnet *”Lyssna på din författare”*. Det skapades en första testversion på vår webbsida, www.fredrika.net/jakobstad/mp3/se/index.htm

I det första skedet var det enbart användare med egen PIN-kod som hade access till ljudfilerna. Medan projektet avancerade och ytterligare texter lästes in, gjordes materialet på vår webbsida tillgängligt på nätet för alla användare. Först ut i vårt projekt var Risto Jalonen, bildkonstnär, författare, grafiker och konstnär från Vasa. Han läste in sina egna dikter på finska och Siv Ågren läste in den svenska översättningen av hans dikter.

Projektets första version.

Den nuvarande versionen som finns på bibliotekets webbsida

VAD ÄR EN MP3-FIL?

- Vanligt filformat för ljudfiler
- Förkortning för MPEG audio layer 3
- Komprimerar ljudfiler upp till 12 ggr utan större kvalitetsförlust
- Kan spelas upp i t.ex. Windows Media Player

FÖR VEM

- För alla som är intresserade av litteratur

VARFÖR?

För att

- Väcka intresse för författare, ord och litteratur
- Marknadsföra och lyfta fram våra lokala författare på ett nytt sätt
- Nå ut till användare som tidigare inte hittat/ använt våra tjänster
- skapa en digital hembygdssamling

PRESENTATION PÅ WEBBEN

På projektsidan har vi samlat information om hur man använder, laddar ner och lyssnar på mp3-filer. När vi efterhand kompletterade med ytterligare författare förändrade vi samtidigt sidornas utseende och innehåll.

Varje författare presenteras med ett författarporträtt som ger en bild över författarens litterära produktion och annat material som kan intressera användarna. På webbsidan finns även fotografier, inskannade texter och litteraturhänvisningar.

Lokala författare

- personer som är födda, bor eller lever i Jakobstad
- personer som bott i staden under en period
- personer som producerat och producerar litterära verk

HUR GJORDE VI?

Behövlig teknik och utrustning

- mp3-inspelare (Edirol R-09)
- bärbar dator utrustad med ett tillräckligt bra ljudkort (HP 810P, AD 1981 HD)
- extern hårddisk på 120 GB
- extern mikrofon och stativ för inspelning
- CD-DA extractor för att överföra WAV-ljud till mp3-format

För inspelning och redigering av ljudfilerna valde vi att använda ljudbehandlingsprogrammet Audacity, som finns att gratis laddas ner från nätet. Vi valde OpenSource så långt som det var möjligt.

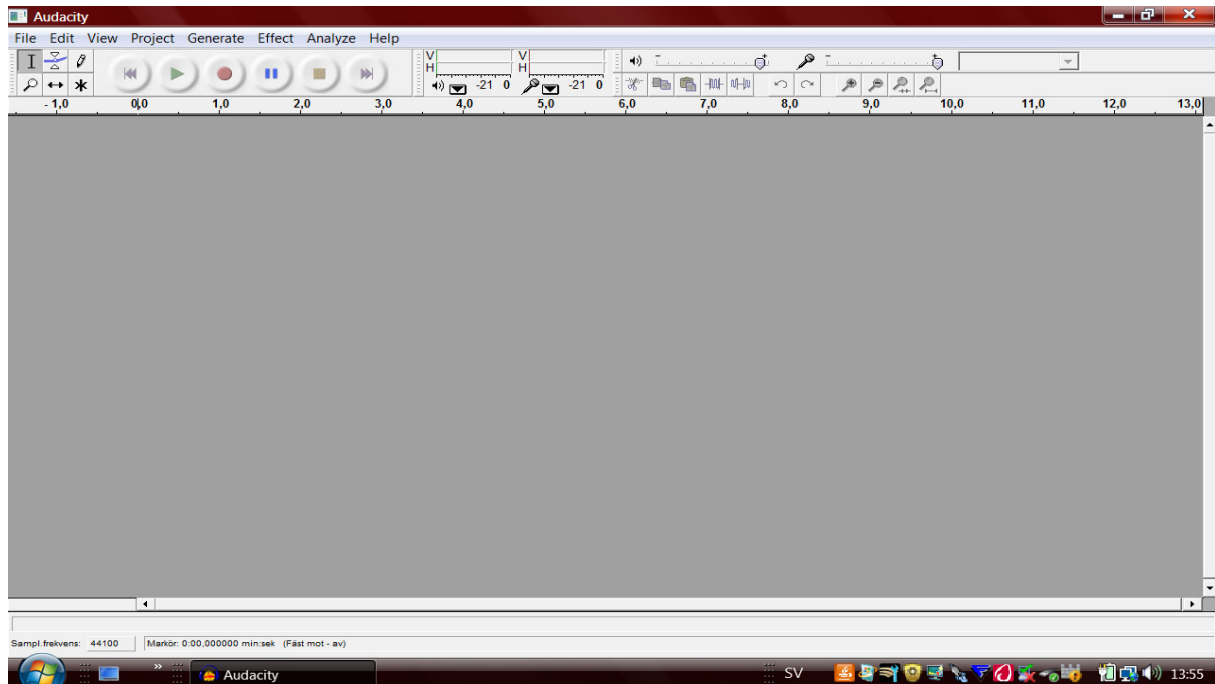

www.audacity.sourceforge.net

INBANDNING

Vi prövade att spela in på olika sätt för att bli bekanta med tekniken. Enbart med mp3-spelare utan extern mikrofon, och mp3-spelare med extern mikrofon och att spela in uppläsningen direkt i datorn. De två sista alternativen gav likvärdig ljudkvalité. Av praktiska skäl beslöt vi oss för att spela in direkt i

datorn vid de flesta inspelningstillfällena. En annan vägande orsak var storleken på ljudfilerna, ett minneskort på 1-2 GB blev snabbt fullt, så bästa lösningen var att spela direkt in i datorn, utan något extra mellansteg.

Audacity-programmet. Längst upp till höger finns kontrollpanelen grön pil = uppspelning av ljud, röd boll = inspelning av ljud, två blå streck = paus, gul fyrkant = stopp, pilarna till höger och vänster = spolning. Mikrofonen längst till höger används vid inspelning (inställning av det ingående ljudet)

Inspelning av ljud

- Kolla inställningar på ljudet, mikrofonen
- Starta med provinläsning
- Banda in

Ljudfiler

- 16 bitars upplösning
- samplingsfrekvens på 44,100 kh3
- wav-filer

Ljudfilerna sparas vid bandning som wav-filer, inte som mp3-filer. Wav-filer är enklare att arbeta med och redigera, men är betydligt större än mp3-filer. Inställningen för samplingsfrekvensen finns längst ner till vänster i rutan. Vid inspelning skall mikrofonen vara vald i rutan längst upp till höger, till vänster om rutan finns ett reglage för inspelningsvolymen.

Själva inspelningen med Audacity-programmet är enkelt, först ställer man in de nödvändiga inställningarna och startar inspelningen med hjälp av den röda inspelningsknappen. När inspelningen startar kommer en grafisk presentation (vågformsfönster) av inspelningen upp på rutan. Ifall man inte är nöjd med inspelningen kan man ta bort den genom att klicka på kryssrutan längst upp till vänster i vågformsfönstret, och göra en ny inspelning.

REDIGERING

Redigeringsarbetet blir enklare om man överför ljudfilen till datorn då man spelar in med mp3-spelare. Det praktiska arbetet med inspelning av inläsning av texter tar tid, men ju noggrannare man är vid inspelningen desto mindre tid går åt till redigering av ljudfilerna.

Störande bakgrundsljud går att eliminera helt eller minska med hjälp av olika redigeringsfunktioner i Audacity-programmet. Det finns även möjligheter att använda olika filter för att ta bort skarpt ljud eller reducera vissa starkbetonade bokstäver bl.a. s och r.

Lagring av ljudfiler

Dina inspelade ljudfiler sparas genom att klicka på File längst upp till vänster och välj sedan *Export as wav* eller *Exportera som mp3*, beroende på hur man bestämmer sig att spara materialet.

Konvertering av filer - wav till mp3

De inspelade ljudfilerna sparas direkt till en wav-fil, efter redigering konverteras ljudfilen till en mp3-fil. En wav-fil blir stor vid inspelning, men krymper åtskilligt när den omvandlas till mp3-format. Efter redigering sparas ljudfilerna som mp3-filer och för att ha en säkerhetskopior på ljudfilerna, även som wav-fil. Att omvandla filer till annat format går enkelt i Audacity.

Vi anskaffade programmet Easy CD-DA Extractor för detta ändamål. Detta program gör det möjligt att lägga in information/metadata om filerna och även att sätta ämnesord. Ett förmånligt program som kan laddas ner från webbadressen: www.poikosoft.com/

INSPELNINGSUTRYMME

Efter en del experimenterande och provinspelande fann vi ett passande utrymme på biblioteket, där vi kunde skapa vår egen inspelningsstudio. Ett någorlunda tyst utrymme utan alltför störande bakgrundsljud. Vi besökte även författaren/ inläsaren i hans hemmiljö, vilket var en fungerande lösning i vissa fall.

ATT GÖRA MP3-FILERNA TILLGÄNGLIGA VIA WWW

Serverutrymme och en tillräckligt snabb internetuppkoppling är frågor som bör vara lösta innan man släpper materialet ut på nätet. Det räcker inte enbart med att ha en ordentlig dator för att spela in

ljudfilerna och redigera. Det behövs även en tillräckligt snabb internetuppkoppling och ytterligare kan nedladdning av ljudfilerna ta mycket bandbredd.

JURIDIKEN OCH UPPHOVSRÄTTEN

Innan man börjar läsa in texter för publicering på internet bör man ha rätt att använda sig av författares texter, upphovsrätten får inte förbigås. En upphovsman får upphovsrätt till sitt verk när verket skapats, det krävs ingen registrering, anmälan eller något annat.

Upphovsrätten över ett verk gäller så länge upphovsmannen lever och 70 år efter utgången av dess dödsår. Kränkning av upphovsrätten kan enligt 56 a § i upphovsrättslagen ge böter eller 1§ 49 kap i strafflagen två års fängelse.

I vårt projekt hade vi olika situationer att beakta när det gäller upphovsrätten

- författare med eget förlag, som gett ut litteratur själva på sitt förlag och äger rättigheter till sina verk och litterära produktion
- Författare som utkommit med verk på etablerade förlag och enbart sålt tryckningsrätten för en viss upplaga, men har upphovsrätten till sina verk. I vårt projekt läst in sina egna texter
- Inläsare (utomstående) av andras texter
- Inläsare (intern, arbetsuppgift) av andras texter
- Projekt (samarbete)

För alla olika intressenter har vi formulerat och gjort upp skriftliga avtal, där berörda parter godkänner att biblioteket har rätt att läsa in deras texter eller att andra får läsa in deras texter och att den inspelade texten kan användas digitalt. Ytterligare kan Stadsbiblioteket använda inspelningen i sin verksamhet och kan ge inläsningen spridning på internet och i liknande digitala miljöer.

Viktigt är att man har jurist att kontrollera innehållet i de skriftliga avtalen innan man sätter igång.

EKONOMISKA RÄTTIGHETER

Författare har rätt till sitt verk efter att han har skapat det och upphovsrätten gäller både ekonomiska och rättigheter som gäller författares person. När det gäller ekonomiska rättigheter kan man läsa i upphovsrättens grunder:

”uphovsmannen har uteslutande rätt att bestämma om exemplar av verket får framställas och om det får göras tillgängligt för allmänheten, i obearbetad eller bearbetad form, i översättning eller variation, i en annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik”.

RESPONS

Under arbetets gång har vi fått en viss uppmärksamhet och förfrågningar från olika håll i landet bl.a. kommentarer av *Esa Antero Savola: Raportti työelämäjaksolta 2007*, som refererar till vårt projekt.

Savola var även på besök och träffade oss och diskuterade vårt projekt och hans pågående projekt. *Äänikirja-Talbok* i CD-form.
En biprodukt av projektet är inskaffning och utlåning av biblioteksspelare (mp3-spelare med ljudbok). Mp3-spelare som är laddade med en bok och är ett alternativ för CD-böcker (talböcker). För tillfället finns formatet enbart på svenska.

Bibliotekets julhälsning skickades ut som mp3-fil julen 2007. Den fanns även att lyssna till på bibliotekets hemsida.

Bra länkar och litteratur om upphovsrätt

Länkar Undervisningsministeriet
www.minedu.fi/OPM/Tekijaenoikeus/lait_ ja_saaedoekset/?lang=sv

Finlex
www.finlex.fi/fi

<http://www.suomenkirjailijaliitto.fi/tekijanoikeus.asp>

<http://www.kopiosto.fi/>

<http://www.sanasto.fi/>

Andra länkar handledning i användning av Audacity

<http://www.multimedia.skolutveckling.se/Kurser/Ljud/Ljudredigering-i-Audacity/>

<http://digitalinstruktionsmaterial.blogspot.com/2008/03/audacity.html>

<http://www.sol.lu.se/humlab/education/uploads/audacityguide.pdf>

Program

www.poikosoftware.com/

www.audacity.sourceforge.net

Användbar litteratur

Harenko, K., Niiranen, V. Tarkela, Pekka; Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja, 2006.

Poroila, Heikki; Tekijänoikeus ja kirjastot. Tietoverkkojen maailmassa, 2006.

Rylander, Per-Erik & Andreasson, Claes; Berätta med ljud. Att spela in, redigera och mixa i dator. 2005.

Kvalitetsprinciper för inspelat material för mp3-ljudfiler

Allmänt

Målsättningen med arbetet med ljudfiler är att skapa en digital hembygdssamling med lokala österbottniska författares inlästa texter. Texterna kan vara inlästa av författaren själv eller av annan person. Samlingen kan bestå av enstaka texter eller hela verk.

I valet av texter följer Stadsbiblioteket sina medievalsprinciper för övrigt material som anskaffas.

I dessa principer framkommer att bibliotekets mediabestånd bör vara så aktuellt och mångsidigt som möjligt för att biblioteket skall kunna fungera som ett kultur- och informationscentrum. Ytterligare skall beståndet av böcker och annat material kostnadsfritt ställas till invånarnas förfogande på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt.

Riktlinjer för inläsning

Den inlästa ljudfilen skall följa den tryckta texten. Innehållet får inte ändras och inga tillägg får göras. Betoningar och pauser skall ske på ett naturligt sätt, lästempot skall vara anpassat till textens innehåll. Onödig dramatisering av texten skall undvikas. Fraseringen skall vara korrekt och pauserna skall vara tillräckligt långa t.ex. vid nytt kapitel så att lyssnaren uppfattar att ett nytt kapitel börjar. Alternativt kan kapitelrubriker användas eller kapitel nummer och kapitelrubrikerna skall läsas in på ett konsekvent sätt. Inga sidnummer läses in.

Citat av en ordagrann citering läses/citat.../slut citat. Samma gäller/parentes./slut parentes. I vissa fall räcker det med ordentliga pauser för att poängtera citatet.

I det fall när inläsaren gör inblandningarna privat skall inläsaren uppmärksamma att inspelningens ljudkvalitet är bra.

Bakgrundsljud som prassel av sidbyten, hostningar och andra störande bakgrundsljud skall undvikas. Resultatet av inläsningen skall vara utformad så att lyssnaren kan koncentrera sig på texten och inte störas av inläsarens röst. En neutral röst som är klar och tydlig, viktigt att artikulera tydligt, inte för mycket dialektala variationer i uppläsningen.

Övrigt

Inläsaren skall ha bekantat sig med boken/texten så att texten flyter normalt och även inneha en god allmänbildning och god språkkänsla.

Ljudfilen inleds med uppgifter om titel, författare, utgivning och annan behövlig information.

Tekniska specifikationer

Allmänt om inspelning av mp3-ljudfiler

Biblioteket har uppgjort en beskrivning över vissa specifikationer som bör beaktas vid produktion och inspelning av ljudfiler. På biblioteket produceras egna ljudfiler men det är även möjligt att anlita köptjänster. Kravet på köptjänsterna är att de uppfyller samma kvalitet som bibliotekets egna producerade ljudfiler.

Tekniska krav och beskrivningar

Format

Vid inspelning av ljudfiler bör det beaktas att de skall vara i 16 bitars upplösning och 44,100 KH3 samplingsfrekvens och att de skall levereras som wav-filer, om inte annat överenskommit.

Inspelningarna bör inte innehålla bakgrundsljud, inläsaren skall läsa på ett godtagbart sätt och låg eller mycket låg brusnivå rekommenderas. Pauser i inläsningen skall relatera till texten.

Biblioteket förbehåller sig rätten att förkasta gjorda inspelningar ifall de inte håller de kvalitetsprinciper som biblioteket har uppgjort för inspelning av ljudfiler. (Se bilaga Kvalitetsprinciper för inspelat material för mp3-ljudfiler).